

Tot i que l'estat espanyol es va mantenir neutral, l'impacte de la Guerra Europea va ésser molt important, tant a Catalunya, com a Mataró.

L'article que segueix explica la posició dels mataronins davant del conflicte i les seves conseqüències en la vida ciutadana.

Joan Safont i Plumed és advocat i ha treballat el tema durant els cursos de doctorat. Ha escrit el llibre *Per França i Anglaterra. La Primera Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*, publicat l'any 2012.

NOTÍCIA DE L'IMPACTE DE LA GRAN GUERRA (1914-1918) A MATARÓ

La Gran Guerra va tenir el seu detonant en l'assassinat el 28 de juny de 1914 a Sarajevo, capital de Bòsnia, de l'arxiduc Francesc Ferran i la seva esposa Sofia Chotek von Chotkowa, a mans del jove activista serbi Gavrilo Princip. Dos dies després, i en una pàgina interior, el *Diario de Mataró y su Comarca* dona la notícia del «asesinato de los principes herederos de Àustria».¹ L'assassinat va posar en guàrdia tota Europa. Des de la guerra francoprussiana, Europa vivia en una època de relativa pau i prosperitat. És el que s'ha anomenat nostàlgicament la Belle Époque, l'època daurada de la qual van parlar escriptors com Stefan Zweig. L'època de la industrialització i dels descobriments científics i geogràfics; de les rivalitats entre els grans imperis colonials a l'Àfrica, Àsia i Oceania, d'entre els quals Alemanya se sent exclosa, i de la set de revenja entre els diferents estats (França, per exemple, havia perdut l'Alsàcia i la Lorena, una ferida profunda per al seu orgull nacional). Europa és regida per monarquies entrellaçades per relacions familiars, la burgesia gaudeix del seu poder econòmic i polític, mentre es fan visibles grans desigualtats socials a les quals els règims més o menys liberals no saben donar resposta, fet que portarà a l'extensió, entre el proletariat, de les noves doctrines obreristes.

Àustria-Hongria va reaccionar a l'assassinat de l'hereu imperial enviant un ultimàtum a Belgrad. La no acceptació de l'ultimàtum suposaria la guerra, però era evident que si Àustria atacava un aliat de Rússia, com Sèrbia, l'abast de la conflagració aniria més enllà dels Balcans. De tota manera, el regne serbi es va avenir a gairebé totes les draconianes demandes austríaques, excepte la que feia referència al fet que policies austríacs

poguessin operar a Sèrbia. Àustria, però, no es va donar per satisfeta. Aquells dies el *Diario de Mataró* ja mantenia una secció anomenada «La guerra austro-serbia», que aviat passaria a ser «La guerra europea».² Les pressions del kàiser Guillem II havien estat des del principi darrera de l'escalada bèl·lica, i finalment la declaració de guerra no es va fer esperar. L'atac a Sèrbia va mobilitzar Rússia, mentre Alemanya li declarava la guerra, i França, aliada de Rússia, responia amb el desplegament de tropes al llarg de la frontera. Anglaterra, amb qui la III República Francesa mantenia el que s'anomenava Entente Cordiale, va fer honor als seus acords i es va situar al costat dels seus aliats quan les tropes alemanyes van envair Luxemburg i van violar la neutralitat belga per atacar França. Només hi faltava l'Imperi Otomà, que va situar-se al costat dels Imperis Centrals en la que es va anomenar Triple Aliança. Com anunciaren tots els diaris, el 4 d'agost de 1914, la guerra era un fet.

L'esclat de la guerra va produir un entusiasme bèl·lic i patriòtic sense precedents. La població francesa, aplegada en el que se'n va dir la Union Sacrée, aclamava els soldats que marxaven felïços i decidits «À Berlin», mentre a la capital alemanya, la infanteria cantava mentre pujava als trens «Nach París». A Anglaterra l'allistament va superar les previsions. Joves de totes les nacionalitats –francesos, russos, alemanys, austríacs, turcs, anglesos, canadencs, australians, neozelandesos, austríacs, hongaresos, txecs,...– creien que aquella seria una guerra curta, que vencerien de seguida l'enemic, i que per Nadal ja podrien ser a casa, amb la seva estimada. Intel·lectuals i polítics van abonar la idea que aquella era una guerra per la civilització, on la *Civilization*

francesa hereva de la Il·lustració s'enfrontava, sense matisos, a la *Kultur* alemanya, fruit de l'idealisme germànic. Una guerra fins i tot per la pau, una guerra que seria la guerra que acabaria amb totes les guerres. Com sabem, estaven tots ben equivocats.

Pel que fa a la monarquia espanyola, el govern del conservador Eduardo Dato va declarar la neutralitat oficial: «Declarada por desgracia, la guerra entre Alemania, de un lado, y Rusia, Francia y el Reino Unido de la Gran Bretaña e Irlanda, sucesivamente de otro, existiendo el estado de guerra entre Austria, Hungría y Bélgica, el gobierno de Su Majestad se cree en el deber de ordenar la más estricta neutralidad a los súbditos españoles, con arreglo a las leyes vigentes y a los principios del Derecho Internacional Público. En consecuencia se hace saber a los españoles residentes en España o en el extranjero, que ejerciendo cualquier acto hostil que pudiera considerarse contrario a la más perfecta neutralidad, perderá el derecho a la protección del Gobierno de Su Majestad y sufrirán las consecuencias de las medidas que adopten los beligerantes, sin perjuicio de las penas en que incurrieran con arreglo a las leyes de España. Serán igualmente castigados con arreglo al artículo 150 del Código Penal, los agentes nacionales o extranjeros que verificasen o promovieran en territorio español el reclutamiento de soldados para cualquiera de los ejércitos o escuadras beligerantes».³

Aquella era l'única opció possible per a Espanya. El líder de la Lliga Regionalista, Francesc Cambó serà molt clar: «Hem de ser neutrals perquè no podem ser una altra cosa».⁴ La decisió de mantenir-se neutrals davant el conflicte mundial va

ser àmpliament compartida per la majoria de partits polítics dinàstics. No obstant això, la divisió de l'opinió pública entre aliadòfils –partidaris dels aliats, França i Anglaterra principalment– i germanòfils –partidaris dels imperis, especialment d'Alemanya– es viurà en tots els sectors socials de l'estat. En una cort germanòfila dominada per la Reina Mare Maria Cristina, arxiduquessa austríaca, només el rei «y la canalla», segons el mateix Alfons XIII (casat amb una princesa anglesa), eren aliadòfils. Els terratinents, amplis sectors de la burocràcia, la majoria del clergat i l'exèrcit fornien les files germanòfiles. A favor dels aliats, s'hi posicionarien obertament amplis sectors de les classes mitjanes i professionals liberals, una part important dels intel·lectuals, els republicans, els radicals, reformistes i socialistes i les burgesies catalana i basca. Per als diferents sectors aliadòfils, la victòria d'Anglaterra i França representava el triomf de les idees de llibertat i democràcia i la possibilitat de capgirar el sistema polític de l'Espanya del moment, en un sentit democràtic i, en el cas català, favorable als plantejaments d'autonomia.

A Mataró, com no podia ser d'altra manera, també es viurà amb passió la gran conflagració europea. El *Diario de Mataró*, en una línia de neutralisme lleugerament germanòfil, segueix l'actualitat del conflicte a través de notes d'agència proporcionades per les potències contendents i la reproducció d'articles publicats a diaris d'abast nacional, especialment els de l'escriptor germanòfil José Maria de Salaverría, però també del francòfil director de *La Vanguardia*, Miquel dels Sants Oliver. L'enyorat escriptor Joaquim Casas i Busquets, nascut a Blanes l'any 1911 i arribat a Mataró amb la seva família els darrers anys de la Gran Guerra, recordava l'ambient d'aquella època: «...Em sembla oportú

destacar quin era el clima ciutadà mataroní quan es va fundar el Cau. La Primera Guerra Mundial, que la gent anomenava la guerra europea, petava de valent i no es veia pas clar qui la guanyaria. Espanya era neutral, però els habitants de Mataró es manifestaven se-

La Rambla (c. 1915).

Postal Fototípia Thomàs, Barcelona.

MASMM. Arxiu d'imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

Capçalera del periòdic *Lo Pensament Marià*,
a l'època de la Guerra Europea.
MASMM. Hemeroteca.

parats en matèria de simpatia als combatents. La majoria no s'amagava de dir-se partidària dels aliats: França, Anglaterra i la resta. La minoria, especialment benestant, s'embadalien amb el canó del quaranta-dos i amb les gestes bèl·liques que protagonitzaven els soldats dels imperis centrals: Alemanya, Àustria-Hongria i els altres. Tota la quitxalla col·leccionava cromos amb escenes de batalles presidides pel kàiser Guillem, per l'emperador Francesc Josep, pel tsar Nicolau, pel Rei Jordi, pel president Poincaré i pel monarca de Montenegro, que tenia la capital a Cetinje, a la banda est de l'Adriàtic. Els cromos eren de la xocolata Ametller.

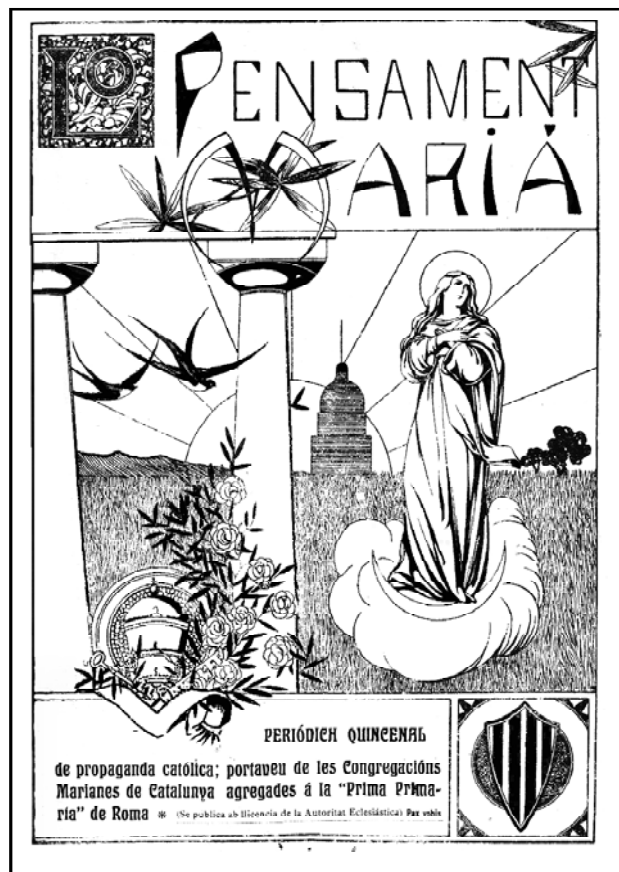
La ciutadania liberal i obrera era aliadòfila. Els amics dels sabres, les sotanes i els rics, més aviat germanòfils. A l'Ateneu es festejaven els triomfs dels mariscals Joffre, Foch i Pétain. Als cercles patronals i religiosos –amb exclusió de Santa Anna– es desitjava la victòria de Ludendorff i Hindenburg. Els russos, aleshores, eren gairebé ignorats.

No cal dir que els fundadors del Cau feien la guerra, la seva guerra de paisà, al costat de França».⁵

A l'altra banda de la lluita de paper que faran els joves del Cau Grillat, s'hi trobaran les publicacions catòliques de la ciutat, com *Lo Pensament Marià*, òrgan de les Congregacions Marianes, on el rector de Santa Maria Dr. Josep Roig a través del text titulat «Deus non irridetur» -De Déu ningú se'n burla-, presenta la idea de la guerra com a redempció pel greu pecat d'apostasia de les nacions d'Europa.

«No és nostre objecte examinar les causes més o menys complexes de la terrible guerra mundial, ni aventurar vaticinis respecte de qui serà la definitiva victòria: deixem aquesta tasca al judici d'estadistes i tècnics a qui des d'ara compadim. Si tractem de destriar l'embolicada madeixa del passat, i més encara si pretenen escórrer el vel de l'esdevenir. Nosaltres estudiarem la guerra a través del prisma moral, veient-hi en ella la terrible sanció divina contra les apostasies i els grans crims socials comesos modernament per algunes nacions de la vella Europa, en sa carrera desenfrenada d'impietat i ateisme».⁶

A aquesta tesi s'hi sumarà l'altra publicació confessional de la ciutat, *La Veu del Círcol*, del Círcol Catòlic d'Obrers de Mataró, que atribuirà el

càstig a la laïcitat de França, que havia establert la separació de l'Església i l'Estat pocs anys abans: «El poble alemany està convençut de la seva potència militar i productiva i de la missió civilitzadora de la seva raça i avui veu oportú llençar-se a una aventura que de retardar-la seria més arriscada.

La Europa cal confessar que té lo seu enemic més terrible en la França contemporània, puig ella és un foc d'irreligió i d'immoralitat i així com en l'antiga Roma Déu la feu providencialment la mestressa del món premiant les virtuts naturals que tenia el seu poble, sobretot lo esperit de justícia, i en los últims de la seva existència era centre de corrupció dels pobles i Déu la castigà permetent caure damunt d'ella l'allau dels pobles bàrbars del nord d'Europa, ¿Seria res d'estrany que la França apòstata i corrompuda dels nostres dies sentís el pes misteriós de la justícia del cel per mediació del poble tudesch?».⁷

Al mateix article, l'autor no s'està de preveure les conseqüències catastròfiques d'un conflicte que aviat es veuria que no seria breu.

«Lo que cal preveure és que aquesta lluita gegantina de les nacions més poderoses d'Europa escolarà els estats en tanta de manera que tardaran forces anys en refer-se, puig la nombrosa pèrdua

d'homes útils per a la producció jamai podran ser substituïts de prompte i la potencialitat productiva quedarà fins que vinguin les successives generacions a reemplaçar als homes que desapareguessin en la lluita».

I uns paràgraf més avall, hi introdueix un tema absolutament cabdal per comprendre l'impacte de la Gran Guerra a Catalunya, la qüestió de les nacionalitats d'Europa. En concret, s'hi afirma: «¿Podria ser també aquesta conflagració europea el càstig de la injustícia comesa en tantes nacionalitats que es veuen privades de la seva independència per l'ambició de reialmes que s'han fet grans a costa d'aquelles?»

És a dir, les nacionalitats oprimides pels imperis, la qüestió de les minories europees, planarà des del primer moment en els comentaris sobre la guerra que es feien des de Mataró.

Però, no tot era tan senzill. Ni la posició del clergat espanyol i català era unànimement pro germànica, ni això ens pot fer oblidar la campanya patriòtica i propagandística que emprendran els episcopats de França i de Bèlgica, el punt flac de la germanofília catòlica. Per acabar-ho d'adobar, l'any 1915 Itàlia entrarà en el conflicte al costat dels aliats. Aquestes contradiccions d'uns i altres davant la guerra, els combats ideològics, les disputes, les polèmiques, els atacs i les respostes també es viuran a la premsa mataronina. Com hem vist, la colla del Cau Grillat es situarà a l'avantguarda de la francofilia i des de la seva tribuna, *Fortitut*, serà l'encarregada d'assenyalar algunes d'aquestes contradiccions al discurs antialiat

dels seus oponents locals. En aquest sentit, Emili Saleta escriu: «L'arquebisbe de Tarragona, el Doctor Antolín López Peláez, un dels pocs prelats de talent que queden a Espanya, diu que no arriba a comprendre com els nostres catòlics han pogut fer-se seva la causa dels violadors de Bèlgica, no comprèn com poden fer ostentació pública i descarada en favor d'Alemanya i en contra de França i d'Itàlia, que al fi i al cap són nacions catòliques.

Els nostres catòlics, sortint en defensa de la luterana Alemanya, de l'Alemanya de Kant, de Nietzsche, de Schopenhauer, de l'Alemanya estoica i materialista, és per a mi una paradoxa.

Oh no és d'aquesta Alemanya que som admiradors nosaltres, ens sembla sentir que diuen.

Però és doncs que sou admiradors de l'Alemanya de Bismark el maquiavèl·lic, qui afirmà que l'imperi germànic havia de créixer i desenrotllar-se per el foc i per el ferro?

És que sou admiradors de l'Alemanya qui per boca del seu canceller Betmann-Holweg declara en ple Reichstag que els tractats internacionals són trossos de paper *Stück papier*, que la necessitat no té llei, *Not kennt kein Gebot*, i que finalment declara també que quan es tracta de la vida pròpia la consciència és una cosa que fa nosa?»⁸

En un altre ordre de coses, el 6 d'agost de 1914, el president de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba, convocà els parlamentaris i les corporacions empresarials catalanes per constituir una Junta Econòmica que aconseguís del govern central mesures per normalitzar la situació de pànic davant la restricció del crèdit i les dificultats d'importació. Paral·lelament, es va constituir la

comissió municipal pro Zones Franques, perquè el port de Barcelona tingués una zona de comerç neutral que afavorís la gran febre exportadora que va suposar per a Catalunya la sort de poder comerciar amb tots dos bàndols alhora. A Mataró, l'inici del conflicte europeu també va despertar

Plaça Santa Anna
(c. 1915).

Postal Fototípia Thomàs.
Edició H. Abadal, Mataró.
MASMM. Arxiu d'imatges.
Col·lecció Francesc de P.
Enrich i Regàs.

seriosos temors entre les autoritats de la ciutat. A la sessió del consistori del 12 d'agost de 1914 es va fer la següent proposta: «Terminada la orden del día fue leída una proposición subcrita por el concejal Sr. Rodríguez para que se nombre una comisión en el seno del Ayuntamiento que estudie los medios que esten al alcance del Municipio, en especial la apertura de trabajos, con el fin de aminorar en algo la miseria que se avezina con motivo del conflicto europeo y mitigar en esta localidad los desastrosos efectos de la inminente paralización de las industrias. Declarada urgente y emitido dictamen por la Comisión de Gobernación la aprobó el Ayuntamiento, acordando que compongan la expresada comisión especial el srs. Alcalde [Fradera], Palomer, Borràs, Cuadras y Rodríguez».⁹

La realitat és que la Gran Guerra va ser un baló d'oxigen, la darrera oportunitat per fer grans negocis abans d'una gran crisi que no trigarà gaires anys a esclatar. Cal tenir en compte que des de la pèrdua de Cuba, Puerto Rico i Filipines, el mercat exterior dels fabricants de gènere de punt s'havia anat reduint, i que la competència japonesa al mercat asiàtic, italiana a l'Àfrica colonial i l'Amèrica del Sud, i alemanya i francesa al propi mercat nacional, havien anat reduint progressivament les exportacions catalanes, gairebé en un 16% del 1905-1908 al 1910-1914. En aquestes, havia esclatat la guerra i el que semblava, com dèiem, un conflicte d'estiu, acabaria derivant en una llarga i cruenta conflagració sense, a priori, un vencedor clar. Els efectes econòmics a nivell mundial no es feren esperar; les principals indústries productives mundials van restar aturades, o bé es reconvertiren en indústries prioritàries per a la situació bèl·lica, armament, siderúrgia, carbó, aeronàutica. Per tant, la necessitat de provisions en aquells sectors de consum massiu, com era el tèxtil, que havien quedat desatesos, suposava una prioritat que els estats bel·ligerants no podien complir.

Per als fabricants catalans, una vegada superats els primers temors, a partir de 1915, apareixen de cop nous mercats exteriors, es refà el mercat interior, s'esvaeix la competència dels principals competidors en els antics mercats i les exportacions viuen un creixement espectacular. De 1915 a 1919 les exportacions que havien vist caure, augmenten un 78,5% a tot Catalunya. De tota manera, el gènere de punt mataroní, a diferència de la indústria llanera i cotonera de Sabadell i Terrassa, s'adreçava més a la demanda civil dels països neutrals que no pas a les comandes militars dels països bel·ligerants. A més, cal tenir en compte que el gènere de punt es veié afectat per la irregularitat en el subministrament de cotó (per les dificultats d'exportació d'Egipte i la Índia, el bloqueig anglès i les restriccions nord-americanes), la manca de colorants i d'agulles. En aquest sentit, cal recordar que la principal indústria siderúrgica era l'alemanya, i el bloqueig aliat impedí a la indústria espanyola proveir-se'n, fet que s'intentà resoldre amb negociacions internacionals per aconseguir importar-les d'Alemanya, amb importació dels EUA i fins i tot amb iniciatives locals per fabricar-ne. Això explica perquè l'exportació de gènere de punt «només creix» un 78'5%, quan el total de l'exportació de la indústria cotonera catalana augmenta un 154,4%. Aquesta fal·lera exportadora permeté electrificar la indústria mataronina, la instal·lació de motors accionats per aquest mitjà, i, a la llarga, la proliferació de petites i mitjanes indústries.

En resum, com es pot llegir al treball de Montserrat Llonch *El gènere de punt a Catalunya i a Mataró* «L'experiència de la Gran

La Riera. (c. 1910).
Postal Ed. Àngel Toldrà
Viazo, Barcelona.
MASMM. Arxiu d'imatges.
Col·lecció Francesc de P.
Enrich i Regàs.

Guerra portà, a curt termini, uns beneficis quantiosos per als fabricants de la indústria del punt. Com succeí en el conjunt del tèxtil català, augmentà el volum exportat i, encara més, el seu valor. Aquesta excepcional situació tenia origen en el fet que les fàbriques dels principals països competidors estaven paralitzades per la Guerra, per les necessitats extraordinàries i urgents dels exèrcits de campanya i per la manca de concurrència d'aquests països en el mercat americà. El cas fou que l'augment i la urgència de la demanda d'articles va resultar molt superior a l'oferta dels productors, i aquesta va ser la raó per la qual la mateixa situació de carestia d'articles pressionà els preus a l'alça. Les condicions comercials també eren excepcionals:... «debido a la anormalidad que atravesaba Europa, el fabricante de géneros de punto esperaba en su despacho o almacén la visita del comprador, que aceptaba la mercancía y el precio que le ofrecían sin examen ninguno y admitiéndolo todo» (Cita de N. Calau, «El porvenir de la industria del género de punto» *Cataluña Textil*, núm. 184 de gener de 1922)).¹⁰

És l'època daurada dels nous rics, quan es fan i desfan fortunes, i la frivolitat campa pels cabarets i teatres del Paral·lel de Barcelona, una ciutat neutral que es converteix en el refugi d'artistes, espies i passavolants. Cal tenir en compte, però, que aquesta bonança no va arribar a tothom. La ràpida alça dels preus, i la pèrdua del valor adquisitiu de la moneda que portaria aparellada, serien l'espoleta de la gran conflictivitat social dels anys següents. Marcats per les vagues, paradigmàticament la coneguda com a Vaga de la Canadenca, el *lock-out* empresarial i els enfrontaments violents entre el Sindicat Únic, obrer, i el Sindicat Lliure, a sou dels interessos patronals, que a la llarga conduïren a la dictadura del general Primo de Rivera. A més, no podem oblidar que de Rússia arribaven les notícies d'una revolució que havia acabat amb l'ancestral monarquia tsarista. Pel maig de 1917, encara faltaven uns mesos perquè els bolxevics de Lenin prenguessin el Palau d'Hivern i arribessin al poder —amb la consegüent retirada de la guerra—, però des de Mataró, el doctor Lluís Viladevall i Matheu escrivia al setmanari nacionalista *La Nau* un article premonitori, on es preguntava: «¿Què succeirà ara a Rússia, després de la caiguda del tron?

Probablement el mateix que a l'Anglaterra de l'any 1640, i el mateix que a França després de la Revolució. Perquè, és la mateixa humanitat qui actua a través dels segles, amb els mateixos vicis i les mateixes exaltacions.

Rússia haurà de passar per un període més o menys llarg de represàlies, d'anarquia i desgavell, en que mana qui més crida i és més radical en les

seves utopies, en que tothom vol governar i ningú sap obeir. ¿Com volem que es porti bé i pietosament en la borratxera de la victòria un poble que el despotisme havia procurat mantenir sempre en la ignorància més supina i acostumat a que el tractessin del modo més arbitrari i feroç?

Aquesta gran Revolució ha de ser semblant a les altres, a la francesa sobretot. Podrà ser que hi faltin els genis, com Danton, però, quan en llegirem la història, hi hem de trobar sens dubte reproduïts els mateixos motllos d'aquella, i a bon segur que no han de faltar-hi una supèrbia hàbil com Robespierre i un monstre de crueltat i de cinisme com Marat. De moment ja sabem que el socialista Lenine, acabat d'arribar del desterro amb passaport alemany s'havia instal·lat de seguida, ell i la seva colla, en un palau de Petrograd.

¿I què vindrà després?

Després ve la dictadura, la força d'un gegant que amb mà de ferro domina els esdeveniments, posa terme a l'anarquia, i adreça la revolució, primerament a benefici del país fatigat que l'aclama com a alliberador, però més tard en profit propi. Anglaterra va tenir el seu Cromwell; França tingué el seu colós Napoleó.

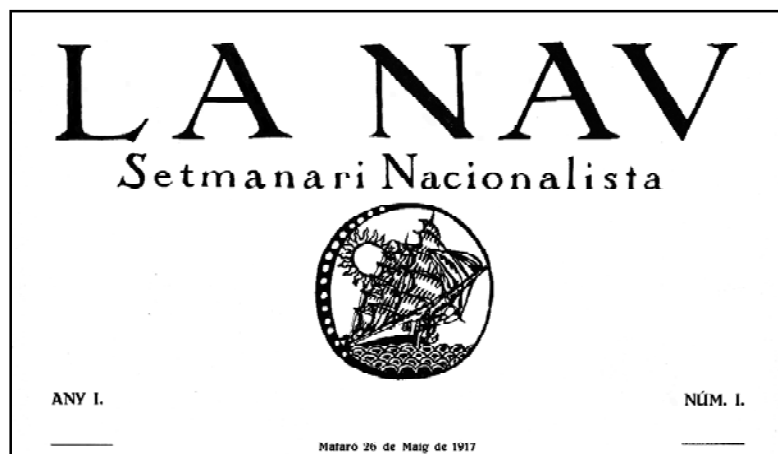
¿I després?

Per fi, després de moltes oscil·lacions i provatures, de regressions més o menys disfressades cap a l'antic regisme, de convulsions i revoltes, per fi, després de molts anys arriba un xic de verdadera Llibertat, d'aquella Llibertat per la qual s'ha fet la Revolució i que no frueixen certament aquells mateixos que l'han feta, ni de vegades els seus fills». ¹¹

Recordem, a més, que l'any 17 és un any absolutament convuls, on Espanya no entra a la guerra, però la guerra entra a Espanya. La situació de decadència, de fin de «siècle», de final de règim sembla que ha tocat fons, en un estiu en què s'encadenen l'aparició de les Junes de Defensa, sindicals clandestins d'oficials «peninsulars» descontents amb la política d'ascensos i privilegis dels «africanistes», l'Assemblea de Parlamentaris, liderada per Francesc Cambó, per impulsar una política constituent davant la negativa del govern espanyol a reobrir les Corts, i la vaga general organitzada l'agost d'aquell any per la CNT i la UGT. La censura militar es batrà sobre les publicacions, com *La Nau* que després d'articles i portades vetades, publica, «No es pot parlar de disciplina militar; no es poden fer comentaris a la qüestió internacional; no es pot dir res del moviment del vaixells mercants o de guerra ni de tropes. Ni una paraula de vagues i, sobretot, no es pot judicar l'actitud d'Espanya davant de la guerra, ni es pot tocar res que afecti als interessos de la monarquia». ¹²

Capçalera del Setmanari *La Nau*

La guerra i la inoperància governamental també van afectar a una altre de les produccions estrella de la Costa de Llevant, la patata primerenca o Royal Kidney –les famoses Mataró Potatoes. Diversos són els articles que fan referència a les tones de patates que es podreixen als molls per l'impediment d'exportar-les i les collites perdudes. Joan Ragué, a *La Nau*, ho relaciona ràpidament amb la necessitat de reforma del país.

«Jo, com agricultor i com a representant d'aquesta per mi molt estimada contrada, comparteixo sincerament el trasbals, no puc menys de reconèixer que el mal és derivació d'un mal eminentment superior, que té les arrels en el règim caduc de l'Espanya decadent, tolerat i fins protegit, potser inconscientment durant molts anys, pel poble de Catalunya.

I quan Catalunya és ja al brancal de la porta de la seva redempció, cal dir-ho i és molt dolorós en aquests dissortats moments, que es presenta els nostres ulls l'espectacle tristíssim de la submissió d'una part d'aquell poble, dels districtes de Mataró i Arenys de Mar, a l'estat centralista.

¿De què han servit, amics llevantin, el servilisme continuat de tants anys?»¹³

Amb l'any 1918 s'iniciava la campanya autonomista que havia de permetre assolir un estatut d'autonomia que dotés de poder polític la Mancomunitat, estrenada el mateix any 14. Tant per als afins a la Lliga Regionalista, com per al nacionalisme republicà, la Gran Guerra suposava l'oportunitat definitiva per aconseguir un nou estatut per a Catalunya. Només cal recordar que, amb l'entrada dels Estats Units d'Amèrica a la guerra l'any 1917, el president Thomas Woodrow Wilson proclama els seus famosos 14 punts, entre els quals destaca el dret de les petites nacions a autodefinir-se. A Catalunya, on s'ha donat un suport majoritari i entusiasta als aliats, molts senten que el moment ha arribat. L'estratègia d'internacionalitzar el plet català, impulsada pels sectors més aliadòfils de la petita burgesia catalanista, i l'aureola heroica dels voluntaris catalans, justificaven que França, agraïda, intercedís per tal que Catalunya aconseguís el lloc que li corresponia en el concert de les nacions lliures davant l'endarrerida monarquia espanyola. La passió wilsoniana coincidirà en el temps amb la campanya autonomista, portada a terme entre 1918 i 1919, i en marcarà les esperances i ambicions.

La revista *La Nau*, que representava a Mataró els sectors més dinàmics i nacionalistes de la Lliga, amb una estètica noucentista patent des de la pròpia capçalera, es farà ressò d'aquesta campanya des de les seves pàgines. El 9 de juny de 1917 encapçala la seva portada amb un editorial que porta per títol «Els drets de les nacionalitats», i a la pàgina següent el doctor Viladevall hi escriu: «El resultat decisiu de la victòria ha de fer-se sentir d'una manera o d'una altra en tots els pobles i en totes les nacions. La faç del món té de canviar política i socialment: o hem de retrogradar i tornar a una mena de feudalisme baix el domini de l'espasa ssota el dret, el dret únic, de la força activa, o bé, donant per acabada l'era de llibertat que va marcar la Revolució Francesa, començarem una altra època de Llibertat més segura, més veritable, més en harmonia amb el progrés i la constitució dels pobles.

Després de les declaracions fetes per totes les grans potències, cap d'elles podrà negar-se, arribada que sigui l'hora de la pau, a escoltar la veu i les justes aspiracions de les petites nacionalitats. I Catalunya com Bascònia hauran de tenir-la aquesta veu, i fer-la sentir en el saló de conferències amb el mateix dret que Polònia, Alsàcia, Irlanda i Finlàndia i tantes altres nacionalitats històriques actualment més o menys oprimides.

Per això cal fer constar ben alta la personalitat de Catalunya. No som una regió, no, som una nació amb història i llengua pròpia, absorbida, però no confosa dintre l'estat espanyol».¹⁴

Una setmana després, el mateix Viladevall es pregunta «Si deguéssim verificar-se demà el plebiscit que el president Wilson proposa per a que les petites nacionalitats oprimides donin a conèixer lliurement les seves aspiracions i decideixin elles mateixes el seu pervindre ¿quina fóra la resposta que donaria Catalunya? ¿Tindríem els catalans la plena consciència de les nostres necessitats, per a que,

Portada de la revista *Fortitut*.

deixant-nos de prejudicis arcaics, optéssim resoltament per la salvació definitiva?

[...]

Ara Catalunya està sobre el camí ferm per assolir les seves reivindicacions econòmiques i polítiques que li seran la vida. Fóra eufemismes. Els directores de la política catalana ens han marcat ben clara i determinant la nostra orientació, que és el Nacionalisme.

Catalunya és una Nació i les seves aspiracions no poden ser altres que el lliure i fecund desenvolupament de la seva personalitat».¹⁵

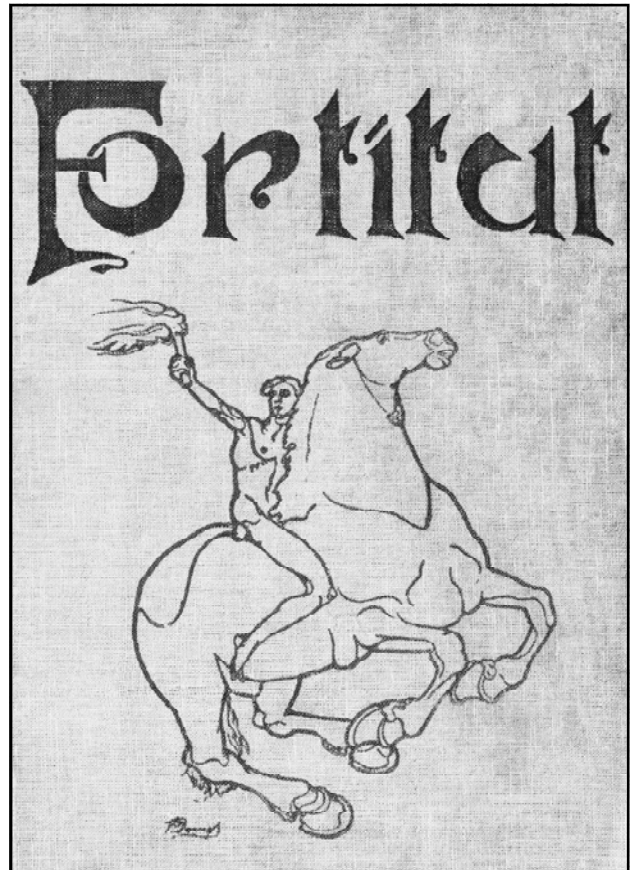
Des de l'altra publicació nacionalista de la ciutat, *Fortitut*, publicada des dels inicis de 1917 per la colla del Cau Grillat organitzada aviat en un Centre Nacionalista Radical, s'afirmarà la importància de l'aliadofília catalana i dels voluntaris catalans, vital per aconseguir situar el cas català a la taula de negociacions. Salustí Ferrer, de Premià de Mar, escriu per les mateixes dates «No hem d'oblidar que Catalunya és una nació, i que aquesta nació està degudament representada prenent part molt activa en l'actual guerra, que son esforç no es gens petit, puix una nació de cinc milions d'habitants que dona un contingent de cinc mil homes purament voluntaris, és un acte de gran vàlua i d'una recompensa ben merescuda.

Catalunya, lligada i oprimida, no ha pogut mostrar francament ses simpaties pels aliats com ho feren en altres temps nostres avantpassats en les lluites que nostra història ens recorda.

No ha pogut Catalunya parlar i obrar amb la llibertat que per altres nacions l'ocasió se'ls hi ha mostrat propícia, posant-se com sent davant la humanitat tota; però sos fills lliures, quina sang noble corre per ses venes i quins cors tenen declarada la guerra als tirans centralistes s'han fet voluntaris generosament, i són allà al front de batalla, a les trinxeres, a les fredes terres franceses, barrant el pas als botxes bàrbars, representant nostra nació esclava i oprimida que lluita ja fa molts anys per la llibertat del seu poble.

[...]

Deixarà Espanya tal volta de prendre part en la conferència de la pau per sa pròpia culpa, mentre que la nació catalana, encara que lligada i oprimida per l'estat central, s'hi haurà guanyat no sense mèrit, un lloc modest que serà la pedra fonamental dels futurs destins de la nostra pàtria, i les primeres clarors de l'epopeia de la Santa redempció d'una raça que a preu de la seva sang l'haurà alliberat de les injúries proferides pels qui no devien haver-la mai governada, no havent restat neutral o indiferent davant una lluita on estant en brega tots

els valors espirituals de la moderna civilització, contra la vergonyosa autocràcia i kultura (amb K) dels imperis centrals».¹⁶

Aquest era l'estat d'esperit del catalanisme, en tombar cap a l'any 1918. Aquell serà l'últim any de la guerra. I també ha de ser l'any decisiu per a Catalunya. Pel Corpus, la portada de *Fortitut* recorda els fets de 1640 i els compara amb l'actualitat, i afirma «Irlanda, Bèlgica, Sèrbia, lluiten encara. Finlàndia i Polònia triomfen. Per què tu, Catalunya, rius oblidant»?¹⁷

Però la crisi econòmica derivada del final del boom de la Gran Guerra comporta l'inici de l'espiral de violència dels anys del pistolerisme. Aquesta situació d'enfrontament social tindrà molt a veure amb el final infructuós de la campanya autonomista.

Després de quatre anys llargs de guerra, una extenuada Alemanya, amb revoltes internes que acabaran amb l'abdicació del Kàiser i la proclamació de la República i sense un exèrcit de reserva travessant l'Atlàntic, com tenien els aliats, es veu obligada a demanar l'alto al foc. L'armistici es signarà al bosc de Compiègne i entrarà en vigor a les 11 del matí de l'11 de novembre de 1918. França, Anglaterra i els Estats Units celebren entusiàsticament la victòria, mentre el Kàiser fuig

La Riera, a l'indret de la Casa de la Ciutat (c.1915).
Postal Fototípia Thomàs, Barcelona.
MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

a l'exili i Hongria i la resta de nacions que conformaven l'imperi austríac proclamen la independència. A Catalunya també se celebra amb passió la victòria. Fins i tot a Mataró, el vespre de la victòria, es va formar a la Plaça Santa Anna una celebració bastant concorreguda, especialment d'obriers, que anaren en manifestació fins a l'Ajuntament, acompanyats de banderes catalanes i la banda municipal, que tocà La Marsellesa i els Segadors.

«Al arribar a la Casa de la Ciutat la comissió organitzadora feu entrega al senyor Batlle accidental per que fos tramès a tots els estats bel·ligerants, d'un missatge de felicitació per el principi de pau que significava el referit armistici ja que en el moment de firmar-se el mateix suspenia el vessament de sang».¹⁸

Pocs dies després, també es va celebrar un xampany d'honor en celebració de la victòria dels Aliats, al Teatre Clavé, on la Banda Municipal va executar els himnes de les nacions aliades corejades pel públic entusiasta. El cronista de *La Nau* que va viure la celebració al carrer, però, no s'està de fer un desig de victòria en clau interna.

«Com a nota final d'aquesta modesta ressenya, creu el cronista, que quan el Tractat de Pau mundial que sembla aproximar-se, sigui un fet, s'haurà obtingut també el reconeixement de l'autonomia de Catalunya, lo que farà que, l'alegria que dominarà en el cor dels catalans serà tan intensa que impulsats per l'amor que sentim envers la pàtria, improvisadament, espontàniament, ens

acoplarem a l'entusiasta i sincera manifestació que festejarà el triomf definitiu dels drets i llibertats de tots els estats oprimits del món, a fi de que en lo successiu sia més possible i duradora la pau entre els homes».

Però, com sabem, cap d'aquells anhels que havia despertat la Gran Guerra es va complir i la primavera de les nacions no va passar per Catalunya. La política catalana, i de retruc la mataronina, iniciava una nova etapa, amb els primers triomfs municipals del catalanisme. Alhora, els increïbles guanys que va proporcionar el conflicte van permetre uns anys de riquesa, però amb la postguerra arribarien anys convulsos, marcats per la crisi econòmica i l'enfronament i la violència social. Tot plegat, no trigaria a desembocar en la dictadura de Primo de Rivera, l'any 1923.

Joan Safont i Plumed